

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა გახლავთ სახელმძღვანელო პრინციპი კანონმდებლობის განმარტების, ცალკეულ უფლებათა შორის კონფლიქტის წარმოქმნისა და ზოგადად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შეფასების თვალსაზრისით.

ნაშრომში განხილული პრინციპის სამართლებრივი ანალიზი ცხადყოფს, რომ ძირითადი პრობლემა საუკეთესო ინტერესების ცნების განუსაზღვრელობა და ბუნდოვანებაა, რაც ქმნის არასწორი ინტერპრეტაციების საფრთხეს. ამასთან, მეტად მნიშვნელოვანია პრინციპის „უპირველეს ყოვლისა“ გათვალისწინების სტანდარტის სათანადო სუბიექტების მიერ გაანალიზება და მისი სწორად გამოყენება. შესაბამისად, გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს პრინციპის არსისა და დანიშნულების სიღრმისეულ ანალიზს.

საკვანძო სიტყვები: არასრულწლოვნები, მართლმსაჯულება, საუკეთესო ინტერესები, პრიორიტეტულობა, საერთაშორისო სტანდარტები, ბავშვის უფლებათა კონვენცია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, პრინციპის როლი, მნიშვნელობა, არსი.

1. შესავალი

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ნოვაციას წარმოადგენს ქართულ სისხლის სამართალში. საქართველოს პარლამენტმა 2015 წლის 12 ივნისს მიიღო საქართველოს კანონი „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, რომელიც წინგადადგმული ნაბიჯია სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის თვალსაზრისით. აღნიშნული კოდექსის მიღებამდე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელ ნორმებს განსაზღვრავდა საქართველოს სისხლის სამართლის როგორც მატერიალური, ისე საპროცესო კანონმდებლობა. მართალია, კანონმდებლობა აღიარებდა არასრულწლოვნებისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულების აუცილებლობას და ადგენდა სრულწლოვნებისაგან განსხვავებულ რეჟიმს, თუმცა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისათვის უცხო იყო არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი, რომელიც ბავშვის უფლებათა კონვენციის ძირითად დასაყრდენს წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო აღნიშნულ კონვენციას ჯერ კიდევ 1994 წელს შეუერთდა, პრინციპის ასახვა ქართულ კანონმდებლობაში 2015 წლამდე არ განხორციელებულა.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არა მარტო მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ და პროცესის მონაწილე პირებს ავალდებულებს

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინებას, არამედ თავად არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობაც შესაბამისობაში უნდა იყოს აღნიშნულ პრინციპთან, რადგან პირველ რიგში, სწორედ კანონმდებლობა უნდა უზრუნველყოფდეს არასრულწლოვნის უფლებათა დაცვის მყარი გარანტიების შექმნას, რაც გადაწყვეტილების მიმღებ პირს ბოჭავს ვალდებულებით, იმოქმედოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე მორგებული კანონის ნორმების შესაბამისად.

გამომდინარე იქიდან, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი სიახლეს წარმოადგენს საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობისთვის, ასევე, პრინციპის დიდი მნიშვნელობის გათვალისწინებით, არასწორი ინტერპრეტირების თავიდან აცილების მიზნით, აუცილებელია, მისი არსის სრულყოფილად გაანალიზება და შესწავლა.

ნაშრომის მიზანია, წარმოჩენილ იქნას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ჩამოყალიბებისა და განვითარების ისტორია, საერთაშორისო თუ რეგიონალურ აქტებში, ასევე, საქართველოს კანონმდებლობაში მისი ასახვის მასშტაბი, პრინციპის არსი და მნიშვნელობა როგორც ბავშვის უფლებათა კონვენციის, ისე საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, მიმართება და კავშირი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სხვა ზოგად პრინციპებთან, ძირითადი დანიშნულება, როლი და ფუნქციები.

2. წარმოშობა

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს არც თუ ისე დიდი ხნის ისტორია გააჩნია. მისი გამოყენება ძირითადად 1800-იანი წლებიდან დაიწყო ბავშვის მეურვეობის საკითხების გადასაწყვეტად. კერძოდ, ბავშვის კეთილდღეობა ან საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენდა ძირითად დასაყრდენს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.¹

აღსანიშნავია, რომ ისტორიულად, დასავლეთის ქვეყნებისათვის სრულიად უცხო იყო არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი. საზოგადოება და კანონმდებლობა არ აღიარებდა ბავშვებს, როგორც დამოუკიდებელ ადამიანებს მშობლებისაგან დამოუკიდებელი უფლებებითა და ინტერესებით.² ზოგადად, არც ოჯახში და არც საზოგადოებაში არ არსებობდა ბავშვის უფლებების ცნება, მისი განვითარებისა და დაცვის ხელშეწყობა, არამედ ბავშვი განიხილებოდა, როგორც მშობლის საკუთრებაში არსებული ქონება, მასზე შეუზღუდავი უფლებამოსილებით.³ ბრიტანული ჩვეულებითი სამართალიც მინიმალურ ყურადღებას უთმობდა ბავშვის უფლებებს და არ არსებობდა არანაირი სამართლებრივი გარანტიები ბავშვის უფლებათა დასაცავად, მათ შორის, არც მშობელთა ვალდებულება, ეზრუნათ

¹ *Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, 2013,16.

² იქვე, 17.

³ *Van Deusen Ch.R., The Best interests of the Child and the Law*, Journal "Pepperdine Law Review", Vol. 18, 1991, 418.

თავიანთ შვილებზე.⁴ უძველეს რომაულ სამართალში დამკვიდრებული იყო ე.წ. „მამის ძალაუფლების“ (*Patria Potestas*) პრინციპი, რომლის მიხედვითაც მამას გააჩნდა აბსოლუტური ძალაუფლება საკუთარ შვილებზე.⁵

1800-იანი წლების შუა და გვიანი პერიოდებიდან, აგრეთვე, ადრეული 1900-იანი წლებიდან საფუძველი ჩაეყარა ბავშვის, როგორც საკუთრების ობიექტად აღქმის მნიშვნელოვან ცვლილებას. რეფორმატორთა ძირითადი მიზანი იყო ბავშვთა ინტერესებზე და საჭიროებებზე ორიენტირებული კანონებისა და პოლიტიკის შემუშავება. მათი ძალისხმევით შედეგად, დასავლეთის სახელმწიფოებმა შეიმუშავეს ბავშვთა შრომის მარეგულირებელი კანონმდებლობა, მიიღეს საკანონმდებლო რეგულაციები ბავშვთა დასაცავად ოჯახში ძალადობისაგან, შემუშავდა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ახალი სისტემა. აღნიშნული ცვლილებების ნაწილს წარმოადგენდა სამართლებრივი დოქტრინის ე.წ. „პატერნალისტური სახელმწიფოს“ (*Parents Partie*) გაფართოება.⁶

1800-იანი წლების მიწურულს, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი სწორედ „*Parents Partie*“ დოქტრინის საფუძველზე ჩამოყალიბდა. როგორც დასაწყისში აღინიშნა, თავდაპირველად მეურვეობის საკითხების გადასაწყვეტად გამოიყენებოდა. ამერიკის შეერთებულ შტატებში მისი წარმოშობა დაკავშირებულია დაკოტას შტატთან, სადაც 1877 წელს, სასამართლომ გამოიყენა პრინციპი, როგორც გადამწყვეტი ფაქტორი მეურვეობის საქმის განხილვისას. სწორედ ეს გახლდათ პრეცედენტული გადაწყვეტილება და დაკოტას შტატიდან პრინციპი თანდათანობით გავრცელდა როგორც ამერიკის ტერიტორიაზე, ისე დასავლეთის ქვეყნებში.⁷ არა მარტო საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი, არამედ ზოგადად, იუვენალური იუსტიცია სათავეს სწორედ ამერიკის შეერთებულ შტატებში იღებს.⁸ დიდ ბრიტანეთში არასრულწლოვანთა კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების თანდათანობითი ჩამოყალიბება მე-20 საუკუნიდან, დაახლოებით 1960-იანი წლებიდან დაიწყო.⁹ არასრულწლოვნის კეთილდღეობა ერთადერთ გასათვალისწინებელ გარემოებად მიიჩნეოდა მეურვეობის საქმის განხილვისას, რაც საკანონმდებლო დონეზეც მოწესრიგდა.¹⁰

აღსანიშნავია, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გამოყენება არ უკავშირდება მხოლოდ საოჯახო სამართალს. პრინციპი ფართოდ გავრცელდა სამართლის სხვა დარგებშიც, მათ შორის, სისხლის სამართალშიც. ამასთან, მნიშვნელოვანი ასახვა ჰპოვა საერთაშორისო სამართალში.

⁴ Alston P., Gilmour-Walsh B., *The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children's Rights and Cultural Values*, UNICEF, 1996, 3.

⁵ Howe R.B., Covell K., *Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, 2013, 17.

⁶ იქვე, 17-18.

⁷ იქვე.

⁸ ბობაშვილი ი., ბენიძე მ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხები, „სამართლის ჟურნალი“, №2, თსუ-ის გამომცემლობა, 2009, 35..

⁹ Maguire M., Morgan R., Reiner R., *The Oxford Handbook of Criminology* (5th ed.), Oxford, 2012, 506.

¹⁰ Alston P., Gilmour-Walsh B., *The Best Interests of the Child-Towards a Synthesis of Children's Rights and Cultural Values*, UNICEF, 1996, 3.

3. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ნორმატიული საფუძვლები

3.1. საერთაშორისო აქტები

საერთაშორისო სამართალში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის უპირველეს წყაროდ განიხილება ჟენევის 1924 წლის დეკლარაცია ბავშვის უფლებების შესახებ, რომელიც არასრულწლოვნების მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულების აუცილებლობას აღიარებდა.¹¹ 1924 წლის შემდეგ, 1989 წლის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიღებამდე, არაერთმა საერთაშორისო აქტმა აღიარა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვის აუცილებლობა ბავშვის კეთილდღეობაზე ყურადღების გამახვილების საშუალებით. აღსანიშნავია 1948 წლის ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, აგრეთვე ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტები.¹²

განსხვავებით ზემოაღნიშნული საერთაშორისო აქტებისაგან, რომლებიც მხოლოდ ზედაპირულად ითვალისწინებენ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას, პირველი საერთაშორისო დოკუმენტი, სადაც ერთ-ერთ ძირითად პრინციპად პირდაპირაა მოხსენიებული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, გახლავთ 1959 წლის დეკლარაცია ბავშვის უფლებების შესახებ, რომელმაც დაამკვიდრა საკმაოდ მაღალი სტანდარტი. კერძოდ, გაითვალისწინა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, როგორც ერთადერთი მხედველობაში მისაღები გარემოება, რომელიც, თავის მხრივ, გამორიცხავს სხვა ინტერესების გათვალისწინებას.

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გაძლიერება განაპირობა ქალთა წინააღმდეგ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის 1979 წლის კონვენციის მიღებამ.

მნიშვნელოვანი საერთაშორისო დოკუმენტია გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1985 წელს მიღებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელების გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესები ე.წ. „პეკინის წესები“, სადაც ხაზგასმითაა აღნიშნული, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა ორიენტირებული უნდა იყოს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის კეთილდღეობაზე და დამატებით მოუწოდებს ადეკვატური ყურადღება მიექცეს ყველა რესურსის სრულ მობილიზებას არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის ხელშეწყობის მიზნით.¹³ განსხვავებით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელების გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესებისა, არასრულწლოვანთა სამართალდარღვევების პრევენციის გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპები ე.წ. „რიადის წესები“ ითვალისწინებს, როგორც ტერმინ „არასრულწლოვნის კეთილდღეობას“, ისე „არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს“. კერძოდ, განმარტებულია, რომ არასრულწლოვანთა ინსტიტუციო-

¹¹ საქართველოს კანონის პროექტი „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, განმარტებითი ბარათი, 55, <<http://info.parliament.ge/#law-drafting/8688>> [25.09.2016].

¹² იხ. „ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, 1966, მუხ. 10 (3). „სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, 1966, მუხ. 10(2,3), 14(1,4), 24.

¹³ წესი 1.3.

ნალიზაცია გამოყენებულ უნდა იქნას, როგორც უკიდურესი საშუალება, რაც შეიძლება მცირე დროით და უმთავრესად უნდა იქნას გათვალისწინებული ბავშვის საუკეთესო ინტერესები.¹⁴

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განმტკიცების მყარი სამართლებრივი გარანტია გახლავთ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1989 წლის კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ, რომელსაც საქართველო 1994 წელს შეუერთდა და რომლის მე-3 მუხლი კონვენციის ერთ-ერთ უმთავრეს პრინციპად სწორედ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას ითვალისწინებს. ბავშვის უფლებათა კონვენციაში არ არსებობს უფლება, რომელიც არ წარმოაჩინოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის გავლენას.¹⁵ როგორც გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი განმარტავს, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა არის სახელმძღვანელო პრინციპი, რომელსაც გააჩნია მნიშვნელოვანი გავლენა კონვენციის გამოყენებისა და განმარტების თვალსაზრისით. ამასთან, ადასტურებს, რომ აღნიშნული პრინციპი წარმოადგენს გადაწყვეტილების მიღების ძირითად საშუალებას კონვენციით დაცულ უფლებათა შორის წინააღმდეგობის არსებობისას.¹⁶

ბავშვის უფლებათა კონვენციაში, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, გარდა მე-3 მუხლისა, ასევე გვხვდება სხვა მუხლებთან მიმართებით. მათ შორის აღსანიშნავია 37-ე და მე-40 მუხლები, რომლებიც არასრულწლოვანთა მიმართ სისხლის სამართალწარმოების საკითხებს არეგულირებს და ძირითად სახელმძღვანელო პრინციპად სწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს განიხილავს.

3.2. რეგიონალური აქტები

ბავშვის უფლებების სფეროში არსებულმა საერთაშორისო სამართლებრივმა აქტებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის რეგიონალურ დონეზე განმტკიცების თვალსაზრისით.

აღსანიშნავია 1950 წლის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, რომელიც პირდაპირ არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვის აუცილებლობას, თუმცა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ეროვნული სასამართლოებისაგან მოითხოვს არასრულწლოვნის უფლებებისა და ინტერესების მაქსიმალურად გათვალისწინებას. კერძოდ, სასამართლო განმარტავს, რომ „ეროვნულმა ხელისუფლებამ მაქსიმალური ძალისხმევა უნდა მიმართოს, რათა მხედველობაში იქნას მიღებული ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესები, უფლებები და თავისუფლება, განსაკუთრებით ბავშვის საუკეთესო ინტერესები. აუცილებელია, შეიქმნას სამართლიანი ბალანსი. ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უნდა წარმოადგენდეს უმთავრეს განხილვის საგანს და მისი ბუნებიდან, სერიოზულობიდან გამომდინარე, შეიძლება აჭარბებდეს სხვათა ინტერესებს.“¹⁷

რეგიონალური სამართლებრივი აქტებიდან ასევე აღსანიშნავია აფრიკული ქარტია ბავშვის უფლებებისა და კეთილდღეობის შესახებ, რომელიც ბავშვის უფლებათა კონვენციასთან

¹⁴ წესი 46.

¹⁵ *Alston P., Gilmour-Walsh B., the Best Interests of The Child – Towards a Synthesis of Children’s Rights and Cultural Values*, UNICEF, 1996, 3.

¹⁶ იქვე.

¹⁷ ნ.წ. და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ, [2016], ECHR, 34.

შედარებით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ბევრად ფართო, ზოგად და ყოვლისმომცველ განმარტებას ითვალისწინებს. ქარტიის მიხედვით, საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენს ერთადერთ გასათვალისწინებელ გარემოებას, რომელსაც გააჩნია „დამძლველი ეფექტი“ და ფაქტობრივად გამოიციხავს სხვა გარემოებებს, ბავშვის უფლებათა კონვენცია კი გადანყვეტილების მიღების პროცესში, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებთან ერთად, უშვებს სხვა გარემოებების გათვალისწინების შესაძლებლობას. ამასთან, არ არის დაკონკრეტებული პირთა წრე, რომლებსაც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ვალდებულება აკისრიათ, რაც ქმნის ბავშვის უფლებების და ინტერესების დაცვის უფრო მყარ გარანტიას. აღსანიშნავია, რომ სწორედ ქარტიის გავლენით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ასახულია სამხრეთ აფრიკის კონსტიტუციაში.¹⁸

4. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის როლი

4.1. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ცალკეული მუხლების განმარტებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპი

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი სახელმწიფოთა მიმართ შედგენილ მოხსენებებში იშვიათად ამახვილებს ყურადღებას კონვენციის მხოლოდ ერთი კონკრეტული მუხლის დარღვევაზე. იგი კონვენციას განიხილავს როგორც ურთიერთდამოკიდებული წესების ერთობლიობას, სადაც საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი იერარქიულად ზემდგომია.¹⁹

კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებებს მეტ სიცხადეს ჰმატებს საუკეთესო ინტერესებთან კავშირში განხილვა. აღნიშნული სახელმძღვანელო პრინციპია ისეთ შემთხვევებშიც, როდესაც კონკრეტული საკითხი კონვენციით არ არის მოწესრიგებული. მაგალითად, კონვენციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, დაადგინონ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი, თუმცა კონვენცია კონკრეტულ ასაკს არ განსაზღვრავს. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში, მინიმალური ზღვარის დადგენისას, უპირველეს ყოვლისა, გათვალისწინებულ უნდა იქნას ბავშვის საუკეთესო ინტერესები.²⁰ ამავე მოსაზრებას ავითარებს სტეფან პარკერიც, რომელიც საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის როლს სწორედ სახელმწიფოთა კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შეფასების ძირითად წყაროდ განიხილავს, როდესაც კონკრეტულ საკითხს ამომწურავად არ აწესრიგებს კონვენცია.²¹ ანალოგიურად, ეროვნულ კანონმდებლობაში ბუნდოვანების ან ხარვეზის არსებობისას, გადანყვეტილების მიმღებმა პირმა სწორედ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით უნდა იხელმძღვანელოს.

¹⁸ Dausab Y., *The Best Interests of the Child*, Children's Rights in Namibia, Edited By Ruppel C.O., Namibia, 2009, 152.

¹⁹ Hammarberg T., *The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults*, Strasbourg, 2008, 3.

²⁰ იქვე.

²¹ Freeman M., *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 32.

4.2. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც სახელმძღვანელო პრინციპი კონკრეტულ უფლებათა შორის წინააღმდეგობის არსებობისას

რამდენიმე უფლებას შორის კონფლიქტის არსებობისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს. კერძოდ, შესაძლებელია, ერთმანეთს დაუპირისპირდეს ბავშვის უფლება იქონიოს კონტაქტი თავის მშობლებთან და უფლება იყოს დაცული ყოველგვარი ძალადობისაგან. ასეთ შემთხვევაში, ერთადერთი გამოსავალი სწორედ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის შესაბამისად მოქმედებაა.²² ამავე მოსაზრებას ავითარებს ფილიპ ალსტონიც, რომელსაც მიაჩნია, რომ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ასრულებს მედიატორის როლს უფლებათა შორის კონფლიქტის არსებობისას, თუმცა როგორც განმარტავს, ასეთ შემთხვევაში, განსაკუთრებული მნიშვნელობა მაინც ენიჭება პირს, რომელიც იყენებს აღნიშნულ პრინციპს, რადგან სწორედ მან უნდა განსაზღვროს ამა თუ იმ უფლების მნიშვნელობა, რომელ მათგანს მიაჩნის უპირატესობა.²³

4.3. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შეფასების სახელმძღვანელო პრინციპი

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი გავლენას ახდენს კანონმემოქმედებით საქმიანობაზე, ხელისუფლების ორგანოთა მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე ან არასრულწლოვნის მიმართ განხორციელებულ სხვა ნებისმიერ ქმედებაზე. ამასთან, პრინციპი არის მთავარი იარაღი არასრულწლოვანთა კანონმდებლობისა და პოლიტიკის შეფასების პროცესში. კერძოდ, როგორ არის ასახული პრინციპი კანონმდებლობასა თუ პოლიტიკის განმარტავებელ ძირითად დოკუმენტებში, არსებობს თუ არა პრაქტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.²⁴

5. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც უფლება, პრინციპი და საპროცესო ნორმა

5.1. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც არასრულწლოვნის უფლება

ბავშვის უფლებათა კონვენცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას განიხილავს, როგორც ბავშვის უფლებათა განუყოფელ ნაწილს და ამკვიდრებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების შესაბამის სტანდარტებს. ამასთან, ავალდებულებს სახელმწიფოებს, შეუქმნან კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებს უფლებების დაცვის მყარი გარან-

²² Hammarberg T., The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Strasbourg, 2008, 3.

²³ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 32.

²⁴ Hammarberg T., The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Strasbourg, 2008, 3.

ტიები, კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების მიმართ სისხლისსამართლებრივი პროცედურები კი გამოიყენონ, როგორც უკიდურესი საშუალება.²⁵

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა წარმოადგენს ბავშვის უფლებას, შეფასებულ იქნას მისი საუკეთესო ინტერესები და მიენიჭოს უპირველესი მნიშვნელობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სხვა ინტერესებთან მიმართებით. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა უპირველეს ყოვლისა არის უფლება და არა პრინციპი.²⁶ საუკეთესო ინტერესების ამგვარი გაგება გულისხმობს ასევე გარანტიების შექმნას, რომ უფლება აუცილებლად უნდა განხორციელდეს მაშინ, როდესაც საქმე ეხება ბავშვის/ბავშვების მიმართ გადაწყვეტილების მიღებას.²⁷

5.2. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ფუნდამენტური პრინციპი

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპი გულისხმობს უფლებამოსილი პირის ვალდებულებას, გადაწყვეტილება მიიღოს არასრულწლოვნის სასარგებლოდ. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, თუ კანონის ნორმა იძლევა ინტერპრეტირების საშუალებას, იმგვარი განმარტება უნდა იქნას გამოყენებული, რომელიც ყველაზე მეტად ემსახურება არასრულწლოვნის ინტერესების დაცვას.²⁸ ამრიგად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც უფლება არასრულწლოვანს აღჭურავს უფლებამოსილებით, მოსთხოვოს გადაწყვეტილების მიმღებ პირს მისი საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინება, ხოლო როგორც პრინციპი, ავალდებულებს გადაწყვეტილების მიმღებ პირს, იმოქმედოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად.

5.3. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც საპროცესო ნორმა

არასრულწლოვნის მიმართ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, აუცილებელია, შეფასებულ იქნას საბოლოო გადაწყვეტილების შესაძლო გავლენა არასრულწლოვანზე, როგორც პოზიტიური, ისე ნეგატიური თვალსაზრისით. საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა მოითხოვს რიგი პროცედურული გარანტიების არსებობას. ამასთან, მიღებული გადაწყვეტილება უნდა ცხადყოფდეს, რომ ბავშვის უფლებები სრულად იქნა მხედველობაში მიღებული. ამ თვალსაზრისით, სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, განმარტოს რამდენად იქნა დაცული ბავშვის უფლებები მიღებულ გადაწყვეტილებაში, რა იქნა მიჩნეული ბავშვის საუკეთესო ინტერესებად, რა კრიტერიუმებზე დაყრდნობით იქნა მიღებული გადაწყვეტილება და როგორ გადანონა ბავშვის ინტერესებმა სხვა ინტერესები.²⁹ ამრიგად, არა მარტო საბოლოო გადაწყვე-

²⁵ *Emelonye U.*, Proportionality and Best Interests: Calibrating the Twin Pillars of Child Justice in Nigeria, Helsinki, 2014, 78.

²⁶ *Zermatten J.*, The Best Interests of The Child, Literal Analysis, Function and Implementation, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 18, Issue 4, 2010, 483.

²⁷ General Comment №14, On the Rights of the Child to have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 4.

²⁸ იქვე.

²⁹ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 44.

ტილება უნდა შეესაბამებოდეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, არამედ გადაწყვეტილების მიღების პროცესიც შესაბამისობაში უნდა იყოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან.

ამრიგად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები მოიცავს ზემოაღნიშნულ სამ განზომილებას. იგი განიხილება როგორც ბავშვის უფლება, როგორც ძირითადი პრინციპი და როგორც პროცედურული წესი.

6. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამართლებრივი ანალიზი

6.1. ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის ტექსტის განმარტება

კონვენციის მე-3 მუხლის პროექტი შემუშავებულ იქნა პოლონეთის მიერ და სამუშაო ჯგუფს წარედგინა 1979 წელს, ხოლო კორექტირებული ტექსტის განხილვა 1980 წელს გამართულ შეხვედრაზე შედგა, სადაც წინადადებები წამოაყენეს ავსტრალიამ და ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა. ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნები და კომენტარები მუდმივი განხილვის საგანს წარმოადგენდა. არაერთი ქვეყნის დელეგაციამ გამოთქვა თავისი მოსაზრება, ხოლო 1988 წელს მოხდა ტექსტის ტექნიკური ჩასწორება, 1988-1989 წლებში კი გაიმართა მეორე მოსმენა, რის შემდეგაც ტექსტი მიღებულ იქნა იმ სახით, რა სახითაც დღეს არსებობს.³⁰

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტი შემდეგნაირად იკითხება: „ბავშვების მიმართ ყველა მოქმედებაში იმის მიუხედავად, მიმართავენ მას სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებები, სასამართლოები, ადმინისტრაციული თუ საკანონმდებლო ორგანოები, უპირველესი ყურადღება ეთმობა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უზრუნველყოფას.“ პრინციპის საფუძვლიანად შესწავლის მიზნით, აუცილებელია, აღნიშნული ტექსტის დეტალური განმარტება და ანალიზი.

6.1.1. „ყველა მოქმედება“

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვა გარანტირებულია ბავშვების მიმართ განხორციელებულ ყველა მოქმედებაში, რაც თავის მხრივ, მიანიშნებს პრინციპის გამოყენების საკმაოდ ფართო არეალზე.³¹ განმარტების საგანს წარმოადგენს, რა იგულისხმება სიტყვა მოქმედებაში. იგი პირველად აისახა 1981 წელს პოლონეთის მიერ შემოთავაზებული ტექსტის კორექტირებულ ვერსიაში, მეორე მოსმენის დროს კი არაერთ დელეგაციას გაუჩნდა კითხვა იმის შესახებ, შესაძლებელი იყო თუ არა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვა აბსოლუტურად ყველა შემთხვევაში, სხვა ინტერესების კონკურენციის პირობებში. მაგალითად, მართლმსაჯულებისა და საზოგადოების ინტერესები შეიძლება, ხშირ შემთხვევაში, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების თანაბარი ღირებულების ყოფილიყო, თუ არა

³⁰ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 44.

³¹ Detrik S., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, The Hague, Boston, London, 1999, 90.

მასზე უფრო აღმატებულიც.³² გაერთიანებული სამეფოს მიერ შემოთავაზებული წინადადებით, რომელსაც მხარი ნორვეგიამაც დაუჭირა, პრინციპის ტექსტიდან ამოღებულ უნდა ყოფილიყო სიტყვა „ყველა“ ან წინააღმდეგ შემთხვევაში, საუკეთესო ინტერესები უბრალოდ ერთ-ერთი გასათვალისწინებელი გარემოება უნდა გამხდარიყო.³³ სწორედ აღნიშნული მსჯელობის შემდეგ, საუკეთესო ინტერესები გახდა უპირველეს ყოვლისა გასათვალისწინებელი გარემოება, ნაცვლად ერთადერთი გასათვალისწინებელი ფაქტორისა.

მთელი ამ დისკუსიის განმავლობაში, არანაირი განხილვა არ გამართულა იმასთან დაკავშირებით, თუ რა იგულისხმებოდა სიტყვა „მოქმედებაში“. გულისხმობა თუ არა ის უმოქმედობასაც. აღსანიშნავია, რომ კონვენცია უნდა განიმარტოს მიზნობრივად.³⁴ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპიდან უმოქმედობის გამორიცხვა არ იქნება გამართლებული კონვენციის მიზნებისათვის, რადგან ამ შემთხვევაში, მაგალითად, სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე შესაბამის სამსახურებს არ ექნებოდათ ვალდებულება, დაეცვათ ბავშვები ძალადობისაგან, განეხორციელებინათ მოძალადე მშობლებისაგან განცალკევება, რაც ცალსახად ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს წარმოადგენს. შესაბამისად, კონვენციის მე-3 მუხლის მიზნებისათვის, უმოქმედობაც ასევე მოქმედებას წარმოადგენს.³⁵ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოქმედების განხორციელებისაგან თავის შეკავების შესახებ განწყვეტილებაც, თავის მხრივ, მოქმედებაა.³⁶

6.1.2. „ბავშვების მიმართ“

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას ბავშვების მიმართ განხორციელებულ ყველა მოქმედებაში გააჩნია როგორც ფართო, ისე ვიწრო გაგება. კერძოდ, ფართო გაგებით შეიძლება სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული აბსოლუტურად ყველა ქმედება გარკვეულწილად გავლენას ახდენდეს ბავშვების ინტერესებზე. ამგვარ ფართო განმარტებას საფუძვლად უდევს ორი არგუმენტი. პირველი, მიზანშეწონილია, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა მაქსიმალურად ფართოდ გამოიყენებოდეს და მეორე, ტექსტში გამოყენებულია სიტყვა „ბავშვები“ ანუ მრავლობითი რიცხვი და არა მხოლოდობითი, რაც მიანიშნებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის ფართოდ გამოყენების მიზანზე.³⁷ უნდა აღინიშნოს, რომ ფართო განმარტების გამოყენება შესაძლებელია იმ მოცულობით, რაც ძალიან ზოგადს და აბსოლუტურად ყოვლისმომცველს არ გახდის პრინციპს.

პრინციპის დაცვის სამართლებრივი ვალდებულება მოქმედებს ბავშვების, როგორც ჯგუფის (ფართო გაგებით), ასევე უშუალოდ თითოეული ბავშვის მიმართ (ვიწრო გაგებით), რომელიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში აღმოჩნდება ჩართული.³⁸

³² Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 45.

³³ იქვე.

³⁴ იქვე.

³⁵ General Comment № 14, On the Rights of the Child to Have his or her best Interests Taken as a Primary Consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 7.

³⁶ Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, 2013, 16.

³⁷ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 46.

³⁸ ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ნიუ-იორკი, 2011, 34.

სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები პრიორიტეტულია როგორც კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირებთან, მონმეებთან და დაზარალებულებთან, აგრეთვე, იმ ბავშვებთან მიმართებით, რომლებზეც გავლენა იქონია მშობლების მიერ ჩადენილმა დანაშაულმა.³⁹

ამრიგად, ტერმინი „ბავშვების მიმართ“ განმარტებულია ფართო მნიშვნელობით და საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა დაცული უნდა იყოს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც მოქმედება თუ გადაწყვეტილება თუნდაც რაიმე სახით, პირდაპირ თუ არაპირდაპირ, გავლენას ახდენს არასრულწლოვნებზე.

6.1.3. „სახელმწიფო თუ კერძო დანესებულებები“

კონვენციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტი არა მარტო ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს ავალდებულებს პატივი სცენ და დაიცვან არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, არამედ ამგვარი ვალდებულება ეკისრებათ სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო და კერძო დანესებულებებსაც. შესაბამისად, სათანადო პირებმა უნდა უზრუნველყონ კონვენციის მუხლების პრაქტიკაში გამოყენება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დასაცავად.⁴⁰ ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია განიმარტოს, თუ რა იგულისხმება სახელმწიფო და კერძო დანესებულებებში.

პოლონეთის მიერ 1979 წელს შემუშავებული პროექტი პრინციპის დაცვის ვალდებულებას აკისრებდა მშობლებს, მზრუნველებს, სოციალურ და სახელმწიფო ინსტიტუტებს, განსაკუთრებით სასამართლოებს, საკანონმდებლო და ადმინისტრაციულ ორგანოებს.⁴¹ ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შემოთავაზებულმა ალტერნატიულმა ვერსიამ კი პრინციპის გამოყენება შეზღუდა შემდეგ კონდიციამდე: „ბავშვებთან დაკავშირებული ყველა ოფიციალური ქმედება, განხორციელებული სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო თუ კერძო დანესებულებების, სასამართლოების თუ ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ.“ აღსანიშნავია, რომ არც პოლონეთის და არც ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შეთავაზებული მოდელი არ იქნა გაზიარებული. ამოღებულ იქნა სიტყვა „ოფიციალური“ და დაემატა მინიშნება საკანონმდებლო ორგანოზე.⁴² ტექსტის საბოლოო ვერსია ცალსახად მიუთითებს, რომ ვალდებულება არ ვრცელდება მშობლებზე და მზრუნველებზე, არამედ მხოლოდ ოფიციალური გადაწყვეტილებები უნდა იქნას მიღებული საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით.

ამრიგად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ძირითადად ვრცელდება საჯარო პირების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე და მოქმედებებზე, ხოლო კონკრეტულად სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე კერძო დანესებულებებზე მითითება მინიშნებს პრინციპის მოქმედების არეალის გავრცელებაზე მხოლოდ იმ კერძო სექტორზე, რომელსაც მინიჭებული აქვს სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე დანესებულების სტატუსი.⁴³

³⁹ General Comment No.14, On the rights of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 8.

⁴⁰ *Guat T. Ng.*, The Rights of the Child and The Best Interests of the Child, “Asia Pacific Journal of Social Work and Development“, Vol. 15, № 2, 2005, 1.

⁴¹ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 47.

⁴² იქვე.

⁴³ *Detrik S.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, The Hague, Boston, London, 1999, 90.

6.1.4. „სასამართლოები, ადმინისტრაციული და საკანონმდებლო ორგანოები“

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, სასამართლოებში მოიაზრება აბსოლუტურად ყველა ინსტანციის სასამართლო.⁴⁴ შესაბამისად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი დაცული უნდა იქნას სასამართლოში საქმის განხილვის ნებისმიერ ეტაპზე და მოსამართლე ვალდებულია, არასრულწლოვნის მიმართ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება დააფუძნოს მის საუკეთესო ინტერესებს. ზოგადად, სასამართლო არის ერთადერთი ორგანო, რომელიც უფლებამოსილია განახორციელოს სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულება და გამოიტანოს საბოლოო გადაწყვეტილება.⁴⁵ აღსანიშნავია, რომ სასამართლო არის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უმაღლესი ინსტიტუცია და ბავშვის კეთილდღეობის საკითხის გადაწყვეტისას, საბოლოო სიტყვა სწორედ მოსამართლეზეა დამოკიდებული.⁴⁶

კომიტეტი განმარტავს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა გულისხმობს სისხლის სამართლის ტრადიციული მიზნების, სამაგიეროს მიზლისა და დასჯის ჩანაცვლებას რეაბილიტაციისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნებით. აღნიშნულის მიღწევა შესაძლებელია საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაზე ყურადღების გამახვილების პარალელურად.⁴⁷

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი განმარტავს, რომ ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები საკმაოდ ფართოა და მოიცავს, თითქმის ყველა სფეროს. კერძოდ, განათლებას, მოვლა-მზრუნველობას, ჯანმრთელობას, საცხოვრებელ პირობებს, თავშესაფარს და სხვ. შესაბამისად, კონკრეტული არასრულწლოვნის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას ადმინისტრაციულმა ორგანოებმა სწორედ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებით უნდა იხელმძღვანელონ.⁴⁸ რაც შეეხება საკანონმდებლო ორგანოებს, მათ ეკისრებათ ვალდებულება, უფლებამოსილების განხორციელების პროცესში, ნებისმიერი კანონის მიღებისას უპირველეს ყოვლისა გაითვალისწინონ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები. ბავშვის უფლება შეფასებულ და უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინებულ იქნას მისი საუკეთესო ინტერესები მკაფიოდ უნდა აისახოს შესაბამის კანონმდებლობაში.⁴⁹

სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, რომელიც არეგულირებს არასრულწლოვანთა საკითხებს, ორიენტირებული უნდა იყოს ახალგაზრდების კეთილდღეობაზე და მიზნად ისახავდეს მათ რეაბილიტაციას და არა დასჯას.⁵⁰

ამრიგად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არამარტო უნდა არსებობდეს კანონმდებლობაში, არამედ თავად არასრულწლოვნებთან დაკავშირებული კანონმდებლობაც შესაბამისობაში უნდა იყოს აღნიშნულ პრინციპთან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეუძლებელია მისი სათანადოდ განხორციელება.

⁴⁴ General Comment №14, On the Rights of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 8.

⁴⁵ თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი: ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბილისი, 2014, 90.

⁴⁶ Dausab Y., The Best Interests of the Child, Children's Rights in Namibia, Edited By. Ruppel C.O., Namibia, 2009, 147.

⁴⁷ ზოგადი კომენტარი №10, ბავშვთა უფლებები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, 2007, 5.

⁴⁸ General Comment №. 14, On the Rights of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 8.

⁴⁹ იქვე.

⁵⁰ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., ხასია, მ., სასჯელალსრულების სამართალი, თბ., 2014, 348.

6.1.5. „საუკეთესო ინტერესები“

ბავშვის უფლებათა კონვენცია არ გვთავაზობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დეფინიციას და არც მისი განსაზღვრის კონკრეტულ ფაქტორებზე მიუთითებს. საუკეთესო ინტერესები ბავშვის უფლებათა კონვენციასთან და სხვა საერთაშორისო აქტებთან მჭიდრო კავშირში უნდა განიმარტოს.⁵¹

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის მცდელობა პირველად დაფიქსირდა პოლონეთის მიერ შემუშავებული პროექტის ვერსიაში, რაც დისკუსიის საგანი გახდა სახელმწიფოთა დელეგაციებს შორის. ახალმა ზელანდიამ აღნიშნა, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები უნდა განიმარტოს თავად სახელმწიფოების მიერ მათივე კანონებისა და არსებული პრაქტიკის შესაბამისად, რომელიც მიღებული და დამკვიდრებულია მათ საზოგადოებაში.⁵² საბოლოოდ შეთანხმება ვერ იქნა მიღწეული და კონვენციის მე-3 მუხლი არანაირ მინიშნებას არ გვთავაზობს, თუ რა იგულისხმება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებში. აღნიშნული შესაძლებელია განპირობებულია შემდეგი გარემოებებით: პირველი, გამომდინარე იქიდან, რომ ძალიან ბევრი ქვეყანა იყო ჩართული ტექსტის შემუშავების პროცესში, პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო შეთანხმების მიღწევა და ცნების შემუშავება; მეორე, გათვალისწინებულ იქნა საკითხის კომპლექსურობიდან გამომდინარე საუკეთესო ინტერესების შეფასების სირთულეები, განსაკუთრებით მაშინ როდესაც საკითხი ჯერ კიდევ შესწავლის საგანს წარმოადგენდა. ამიტომაც, უპირატესობა ცნების განუსაზღვრელობას და მოქნილობას მიენიჭა; მესამე, მხედველობაში იქნა მიღებული სხვადასხვა კულტურული თუ რელიგიური ტრადიციები. ამიტომაც, საკითხი ღიად იქნა დატოვებული და სახელმწიფოებს მიეცათ ინტერპრეტირების შესაძლებლობა.⁵³

ტერმინი „საუკეთესო ინტერესები“ ფართო გაგებით აღწერს არასრულწლოვნის კეთილდღეობას.⁵⁴ კეთილდღეობა, თავის მხრივ, განისაზღვრება ისეთი ინდივიდუალური გარემოებების მხედველობაში მიღებით, როგორცაა: ასაკი, ბავშვის განვითარების დონე, მშობლებთან კავშირი, არასრულწლოვნის გარემო და გამოცდილება.⁵⁵ სწორედ, ასაკი, ბიოლოგიური და ფსიქოლოგიური განვითარება არის ის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურება, რაც სრულწლოვანი პირისაგან განასხვავებს არასრულწლოვანს. შესაბამისად, ამ გარემოებების ცოდნა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს მოსამართლეს, დანიშნოს შესაბამისი სასჯელი და მიაღწიოს არასრულწლოვნის რესოციალიზაციას,⁵⁶ რაც თავის მხრივ, ემსახურება საუკეთესო ინტერესების დაცვას. კეთილდღეობის ტესტი განსხვავდება საუკეთესო ინტერესის პრიორიტეტულობისაგან იმ თვალსაზრისით, რომ კეთილდღეობის ტესტი არ ავალდებულებს გადანყვეტილების მიმღებ პირს, მიიღოს ბავშვის ინტერესებისათვის საუკეთესო გადანყვეტილე-

⁵¹ UNHCR Guidelines on Formal Determination of the best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, 2006, 6.

⁵² Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 50.

⁵³ Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, 2013, 23.

⁵⁴ UNHCR Guidelines on Determining the best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, 2008, 14.

⁵⁵ იქვე.

⁵⁶ შალიკაშვილი მ., კრიმინოლოგია, თბ., 2011, 156.

ბა. გადანყვეტილება, რომელიც კეთილდღეობის გათვალისწინებით მიიღება, არ ნიშნავს, რომ ის არის ერთადერთი საუკეთესო არჩევანი.⁵⁷

ლიტერატურაში არ არსებობს ერთიანი მიდგომა საუკეთესო ინტერესების განმარტების თვალსაზრისით, რადგან შეუძლებელია, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების ზუსტად განსაზღვრა. ზოგიერთი მეცნიერის მოსაზრებით, საუკეთესო ინტერესები შეიძლება დაიყოს ძირითად (ფიზიკური, ემოციური, ინტელექტუალური), განმავითარებელ (ყოველგვარი დაბრკოლებების გარეშე ზრდასრულ ასაკში გადასვლის) და ავტონომიურ (ცხოვრების სტილის დამოუკიდებლად არჩევა) ინტერესებად.⁵⁸ ამასთან, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ დროის თვალსაზრისით, ინტერესი შეიძლება იყოს მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი. შესაბამისად, შესაძლებელია, სამომავლო ინტერესები არათუ განსხვავდებოდეს, არამედ წინააღმდეგობაშიც მოდიოდეს მოკლევადიან ან კონკრეტული მომენტისათვის არსებულ ინტერესებთან.⁵⁹ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის ან ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესის ცნება ორ საკითხს აერთიანებს: კონტროლს და გამოსავლის ძიებას. კონტროლის კრიტერიუმში გულისხმობს ბავშვის უფლებებისა და მასთან მიმართებით არსებული ვალდებულებების ჯეროვნად განხორციელების უზრუნველყოფას, ხოლო გამოსავლის ძიების კრიტერიუმში გულისხმობს კონკრეტულ შემთხვევაში გადანყვეტილების მიღებისას ყველა შესაძლო გამოსავლის მოძიებასა და შეფასებას.⁶⁰

საუკეთესო ინტერესების ცნება განუსაზღვრელია. ამასთან საკმაოდ კომპლექსური, ყოველისმომცველია და საჭიროებს ყოველი კონკრეტული საქმის გარემოებების გათვალისწინებით განმარტებას.⁶¹ მისი განსაზღვრა იგივეა, რაც გადანყვეტილების მიღების პროცესში შედეგების წინასწარ განჭვრეტა.⁶² საუკეთესო ინტერესების ცნების განუსაზღვრელობას განაპირობებს ბუნდოვანება იმისა, თუ რა არის კარგი არასრულწლოვნისთვის.⁶³ სასამართლოების მიერ ბევრჯერ არსებობდა მისი განმარტების მცდელობა, თუმცა ყველა შემთხვევა წარუმატებელი აღმოჩნდა, რადგან თითოეული საქმე განსხვავდებოდა თავისი ინდივიდუალური მახასიათებლებით და ყველა საქმეში განსხვავებული მტკიცებულებები არსებობდა საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად. შესაბამისად, ვერ მოხერხდა კონკრეტული ელემენტების განსაზღვრა.⁶⁴ საუკეთესო ინტერესების ცნება საკმაოდ მოქნილია და მორგებული უნდა იყოს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაზე არასრულწლოვნის საქმის კონკრეტული, სპეციფიკური გარემოებების გათვალისწინებით. ინდივიდუალური შემთხვევების განხილვისას, მხოლოდ ერთი კონკრეტული არასრულწლოვნის საჭიროებები მიიღება მხედველობაში, მაშინ როდესაც კანონმდებელმა უნდა შეაფასოს ზოგადად ან კონკრეტულ ჯგუფს მიკუთვნებულ არასრულწლოვანთა ინტერე-

⁵⁷ Elliston S., *The Best Interests of the Child in Healthcare*, London, New-York, 2007, 14.

⁵⁸ Freeman M., *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Article 3, *Best Interests of the Child*, Leiden, Boston, 2007, 27.

⁵⁹ Children's Rights Knowledge Centre, *Children's Best Interests Between Theory and Practice*, 2014, 2, <http://www.keki.be/sites/default/files/Policy%20advice_Best%20interests%20of%20the%20child.pdf>, [25.09.2016].

⁶⁰ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., *არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება*, თბ., 2016, 73.

⁶¹ General Comment №14, *On the Rights of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration*, Committee on the Rights of the Child, 2013, 9.

⁶² Skivenes M., *Judging the Child's Best Interests: Rational Reasoning of Subjective Presumptions?*, Journal "Acta Sociologica", Vol. 53, №. 4, 2010, 340.

⁶³ Elliston S., *The Best Interests of the Child in Healthcare*, London, New-York, 2007, 14.

⁶⁴ Van Deusen Ch. R., *The Best Interests of the Child and the Law*, Journal "Pepperdine Law Review", Vol. 18, 1991, 420.

სები. ორივე შემთხვევაში, საუკეთესო ინტერესების შეფასება უნდა განხორციელდეს ბავშვის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების მხედველობაში მიღების პარალელურად.⁶⁵

მხედველობაში მისაღებია ის გარემოებაც, რომ საუკეთესო ინტერესების განმარტება საკმაოდ მჭიდრო კავშირშია კულტურასთან და განსხვავებული კულტურის მქონე საზოგადოებას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსხვავებული აღქმა გააჩნია.⁶⁶ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების მნიშვნელობა დღემდე დისკუსიის საგანს წარმოადგენს სხვადასხვა კულტურის მქონე საზოგადოებაში.⁶⁷

ზოგიერთი საზოგადოებისათვის საუკეთესო ინტერესები მხოლოდ მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებამდე დადის. ზოგიერთი ყურადღებას ამახვილებს უსაფრთხოების ემოციურ განცდაზე, ფსიქოლოგიურ კეთილდღეობასა და განვითარებაზე. ზოგიერთი კი, თუმცა დღეს უკვე ნაკლებად, ხაზს უსვამს მორალურ და რელიგიურ კეთილდღეობას. გადანყვეტილება კი დამოკიდებულია მოსამართლისა და კანონმდებლის შეხედულებაზე ბავშვის საუკეთესო ინტერესებთან დაკავშირებით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არსებობს თითოეული ადამიანისთვის ღირებულებათა სისტემა და მისგან გამომდინარე სუბიექტური დამოკიდებულება. ამიტომაც, უმნიშვნელოვანესია მიღებული გადანყვეტილებების სათანადო არგუმენტებით დასაბუთება და მიკერძოებული ან/და არასწორი გადანყვეტილებების მინიმუმამდე დაყვანა.⁶⁸ გადანყვეტილების მიმღები პირები არ არიან ალჭურვილი განუსაზღვრელი დისკრეციით, რაც საშუალებას მისცემთ მხოლოდ სუბიექტურ შეხედულებებზე დაამყარონ გადანყვეტილება, არამედ მათ აკისრიათ ვალდებულება, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას გაითვალისწინონ არასრულწლოვნის აზრი და შეხედულებები,⁶⁹ რაც ბუნებრივია, არ ნიშნავს პასუხისმგებლობის გადატანას არასრულწლოვანზე.⁷⁰

მნიშვნელოვანია ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ საუკეთესო ინტერესების ტესტი გადანყვეტილების მიმღები პირისაგან მოითხოვს არასრულწლოვნისათვის მხოლოდ საუკეთესო შედეგის მიღებას. გადანყვეტილება უნდა იყოს არა ერთ-ერთი კარგი ან მისაღები რამდენიმე ალტერნატივიდან, არამედ მათ შორის საუკეთესო.⁷¹ საუკეთესო ინტერესების დოქტრინა ანებს უმაღლეს სტანდარტს, იმავდროულად არის სუბიექტური, მაგრამ ყველაზე უფრო სანდო და გამოსაყენებელი ტესტი, ვინაიდან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება მასზე უკეთეს სახელმძღვანელო პრინციპს არ იცნობს.⁷²

⁶⁵ *Van Deusen Ch. R.*, The best Interests of the Child and the Law, Journal “Pepperdine Law Review”, Vol. 18, 1991, 420.

⁶⁶ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 33.

⁶⁷ Children and Transnational Justice: Truth-telling, Accountability and Reconciliation, UNICEF, edited by *Rarmar S., Roseman M.J., Siegrist S., Sowa T.*, 2010, 17.

⁶⁸ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 28.

⁶⁹ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, 2013, 22.

⁷⁰ *Hammarberg T.*, The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Strasbourg, 2008, 5.

⁷¹ *Elliston S.*, The Best Interests of the Child in Healthcare, London, New-York, 2007, 19.

⁷² *Kohm L.M.*, Tracing the Foundations of the best interests of the Child Standard in American Jurisprudence, “Journal of Law and Family Studies”, Vol. 10, №2, 2008, 337.

6.1.6. „საუკეთესო ინტერესები, როგორც უპირველეს ყოვლისა გასათვალისწინებელი გარემოება“

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ 1959 წელს მიღებული ბავშვის უფლებების დეკლარაციის მეორე პრინციპის თანახმად, „ბავშვს უფლება აქვს უზრუნველყოფილ იქნას სათანადო დაცვით, მიეცეს კანონიერი და სხვა საშუალებები განვითარდეს ფიზიკურად, გონებრივად, მორალურად, სულიერად და სოციალურად ჯანსაღი და ნორმალური გზით მისი თავისუფლებისა და ღირსების შესაბამის გარემოში. აღნიშნული მიზნით კანონთა აღსრულების პროცესში მხოლოდ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები უნდა იქნას გათვალისწინებული.“⁷³

ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-3 მუხლის პროექტის თავდაპირველი ვერსია სწორედ ზემოაღნიშნულ პრინციპს ითვალისწინებდა. მნიშვნელოვანია სტანდარტი, რომელსაც ხსენებული პრინციპი აწესებდა. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესები არ განიხილებოდა, როგორც ერთ-ერთი ფაქტორი სხვათა შორის, არც უპირველეს ყოვლისა ხდებოდა მისი გათვალისწინება და არც ყველაზე მნიშვნელოვან გარემოებას წარმოადგენდა, არამედ ენიჭებოდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა. აღნიშნულ რეგულაციასთან დაკავშირებით ზოგიერთი ქვეყნის წარმომადგენელმა უკმაყოფილება გამოთქვა, რის შედეგადაც, 1980 წელს, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის სამუშაო ჯგუფს განსახილველად წარედგინა შემდეგი ალტერნატიული ვერსია: „ბავშვების მიმართ ყველა მოქმედებაში იმის მიუხედავად მიმართავენ მას სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებები, სასამართლოები, ადმინისტრაციული ორგანოები, უპირველესი ყურადღება ეთმობა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს.“⁷⁴

ზემოაღნიშნული შესწორებული ტექსტი განხილულ იქნა 1981 წელს. მართალია გამოითქვა დამატებითი შენიშვნები, მაგრამ საბოლოოდ მიღებულ იქნა წარდგენილი ვერსია.⁷⁵ ამრიგად, საუკეთესო ინტერესების ტესტი არის სხვა ინტერესთა შორის პირველხარისხოვანი და მას არ გააჩნია აბსოლუტური უპირატესობა.

უპირველესად გათვალისწინების სტანდარტი ნიშნავს იმას, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები არ შეიძლება განხილულ იქნას იმავე დონეზე, რა დონეზეც სხვა ინტერესები მიიღება მხედველობაში. მსგავსი მიდგომა გამართლებულია არასრულწლოვნის მდგომარეობიდან გამომდინარე. ზრდასრული ადამიანებისაგან განსხვავებით, ბავშვებს საკუთარი ინტერესების დაცვის ნაკლები შესაძლებლობა გააჩნიათ.⁷⁶

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები შესაძლებელია, დაუპირისპირდეს სხვა ინტერესებს, როგორცაა, სხვა ბავშვების, საზოგადოების, მართლმსაჯულების ინტერესები. კონვენციის ტექსტზე მუშაობისას, არაერთი ქვეყნის დელეგაციამ გამოთქვა მოსაზრება, რომ შეიძლება მართლმსაჯულების და საზოგადოების ინტერესები არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სულ მცირე თანაბარი ღირებულების ან უფრო მნიშვნელოვანიც ყოფილიყო.⁷⁷

⁷³ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Leiden, Boston, 2007, 25.

⁷⁴ იქვე, 26.

⁷⁵ იქვე.

⁷⁶ General Comment № 14, On the Rights of the Child to Have his or her best Interests taken as a Primary Consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 10.

⁷⁷ Detrik S., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, The Hague, Boston, London, 1999, 91.

ასეთ შემთხვევაში კი კონფლიქტი განხილულ უნდა იქნას ინდივიდუალურად, საქმის ინდივიდუალური გარემოებების მხედველობაში მიღებით და ინტერესთა შორის ბალანსის დაცვით.⁷⁸

6.2. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის პირველივე მუხლის მე-2 ნაწილი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას კოდექსის ერთ-ერთ მიზნად განსაზღვრავს, რაც ბუნებრივია, მიანიშნებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის უდიდეს მნიშვნელობაზე. ამასთან, მიანიშნებს, რომ აუცილებელია, არა მარტო მართლმსაჯულების პროცესში ჩართულმა პირებმა უზრუნველყონ საუკეთესო ინტერესების დაცვა, არამედ თავად მართლმსაჯულების კოდექსი უნდა იძლეოდეს ამგვარად მოქმედების შესაძლებლობას. კერძოდ, კოდექსით გათვალისწინებული თითოეული რეგულაცია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას უნდა ემსახურებოდეს.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი განმტკიცებულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-4 მუხლში, რომლის თანახმადაც, „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში, უპირველეს ყოვლისა, გაითვალისწინება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები.“

აღნიშნული პრინციპი საკმაოდ ფართოდ გამოიყენება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში. კერძოდ, მოიცავს არასრულწლოვნის მონაწილეობით ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის საქმის ან სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, მათ შორის, დანაშაულის გამოძიებას, სისხლისსამართლებრივ დევნას, საქმის სასამართლოში განხილვას, დანიშნული სასჯელის ან სხვა ზომის აღსრულებასა და რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციას.⁷⁹ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის დაცვის ვალდებულება ეკისრება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ ან პროცესის მონაწილე ყველა პირს.

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არ მიემართება მხოლოდ კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანს, არამედ, მართლმსაჯულების პროცესში დაცულია არასრულწლოვანი მოწმისა და დაზარალებულის საუკეთესო ინტერესებიც.⁸⁰

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს ითვალისწინებს, როგორც უპირველეს ყოვლისა გასათვალისწინებელ გარემოებად. ტერმინი „უპირველეს ყოვლისა“ მიანიშნებს სხვა გარემოებების, ინტერესების გათვალისწინების შესაძლებლობაზეც. შესაბამისად, მართლმსაჯულების პროცესში მხოლოდ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები არ მიიღება მხედველობაში, არამედ მართლმსაჯულების ინ-

⁷⁸ General Comment №14, On the Rights of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration, Committee on the Rights of the Child, 2013, 10.

⁷⁹ საქართველოს კანონი „საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, 3708-III, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, ვებგვერდი, 24.06.2015, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2877281>>, [25.09.2016], მუხლი 3.

⁸⁰ იქვე.

ტერესებზე ყურადღების გამახვილების პარალელურად მიიღწევა სასურველი მიზანი. თუმცა მიმაჩნია, რომ თავის მხრივ, საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინება, მართალია არ გამოორიციხავს სხვა ინტერესებზე ყურადღების გამახვილების შესაძლებლობას და არ წარმოადგენს ერთადერთ გასათვალისწინებელ გარემოებას, მაგრამ ამავედროულად, გარკვეულწილად ბოჭავს გადაწყვეტილების მიმღებ პირს სხვა ინტერესების გათვალისწინების თვალსაზრისით. კერძოდ, ვინაიდან საუკეთესო ინტერესები უპირველეს ყოვლისა გაითვალისწინება, შესაბამისად, ყველა სხვა გარემოება და ინტერესი, მათ შორის მართლმსაჯულების ინტერესი მეორეხარისხოვანია. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს დიდი უპირატესობა გააჩნია სხვა ინტერესთა მიმართ და ის მხოლოდ უბრალოდ ერთ-ერთი გასათვალისწინებელი გარემოება არ არის.

რაც შეეხება საუკეთესო ინტერესების ცნებას, უნდა აღინიშნოს, რომ განსხვავებით ბავშვთა უფლებათა კონვენციისგან, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი გვთავაზობს საუკეთესო ინტერესების განმარტებას. კერძოდ, „არასრულწლოვნის უსაფრთხოების, კეთილდღეობის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, განვითარების, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და სხვა ინტერესები, რომლებიც საერთაშორისო სტანდარტებისა და სხვა ინდივიდუალური მახასიათებლების შესაბამისად, აგრეთვე მისი აზრის გათვალისწინებით განისაზღვრება.“ როგორც ირკვევა, წარმოდგენილი დეფინიცია არ იძლევა საუკეთესო ინტერესების სრულყოფილ და ამომწურავ განმარტებას და გვთავაზობს მხოლოდ ძირითად მიმართულებებს. შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიმღებ პირს უტოვებს ფართო დისკრეციას ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში თავად განსაზღვროს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია რამდენიმე სასამართლო გადაწყვეტილების მიმოხილვა. კერძოდ, საინტერესოა, მოსამართლის ხედვა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან მიმართებით. შესწავლილი ხუთი გადაწყვეტილებიდან,⁸¹ ყველა მათგანში მოსამართლე ხელმძღვანელობს საერთაშორისო სტანდარტებით, კერძოდ, ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლით, „პეკინის წესებით“ და მიუთითებს, რომ სისხლის სამართლის ისეთი ტრადიციული მიზანი, როგორცაა დასჯა, ნაკლებად პრიორიტეტულია და უპირატესობა უნდა მიენიჭოს არასრულწლოვნის რეაბილიტაციასა და აღდგენით მართლმსაჯულებას. ამავედროულად, განმარტებულია, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები არ შეიძლება სხვა ინტერესთა თანაბარ ხარისხში იქნას განხილული. აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ორ შემთხვევაში,⁸² მოსამართლემ კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად მიიჩნია მისი კეთილდღეობა, განათლება, განვითარება და აღნიშნული დასაბუთებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიიჩნია თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის პირობითად ჩათვლა. სხვა შემთხვევაში, ამავე დასაბუთებით, დამტკიცებულ იქნა საპროცესო შეთანხმება.⁸³ აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთ საქმეში, მოსამართლემ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე, გამოიყენა შინაპატიმრობა მინიმალური ვადით.⁸⁴ შესწავლილი ხუთი საქმიდან, მხოლოდ ერთ შემთხვევაში იქნა გამოყენებული თავისუფლების აღკვეთა, რაც დასაბუთებულია იმ გარემოებით, რომ არასრულწლოვნის მიმართ ლოიალურმა დამოკიდებულებამ ვერ უზრუნველყო მისი გამოსწორება და არ

⁸¹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის განაჩენები: Z1/181-16, №1/571-16, №1/313-16, №1/144-16, №1/184-16, ხელმისაწვდომია სასამართლოს არქივში.

⁸² საქმე №1/181-16, 16.03.2016, საქმე №1/144-16, 28.01.2016.

⁸³ საქმე №1/184-16, 15.02.2016.

⁸⁴ საქმე №1/571-16, 22.03.2016.

შენწყვიტა დანაშაულებრივი საქმიანობა.⁸⁵ ამავე განაჩენში აღნიშნულია, რომ სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში არასრულწლოვანს აქვს განვითარების და განათლების მიღების შესაძლებლობა. შესაბამისად, შესაძლებელია, სასამართლომ სწორედ თავისუფლების აღკვეთა მიიჩნია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად. ასეთ შემთხვევაში, არასრულწლოვან დამნაშავეს ეძლევა შესაძლებლობა, ისწავლოს, თავის თავზე აიღოს პასუხისმგებლობა და დაუბრუნდეს საზოგადოებას. განათლების მიღების შესაძლებლობა კი უზრუნველყოფს არასრულწლოვანი თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებიდან გამოვიდეს უფრო განათლებული, მეტი უნარჩვევებით აღჭურვილი და საკუთარ თავში მეტად დარწმუნებული,⁸⁶ რაც მისი რესოციალიზაციის ერთ-ერთი წინაპირობაა.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებაზე მსჯელობისას მნიშვნელოვანია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 29 ივნისის ზ26ნაპ-15 გადაწყვეტილება,⁸⁷ რომელიც ჯერ კიდევ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებამდე იქნა გამოტანილი. საკასაციო პალატამ იხელმძღვანელა საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად და განმარტა, რომ იმ დროისათვის მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 63-ე მუხლის მე-5 ნაწილი, რომელიც კრძალავდა პირობითი მსჯავრის გამოყენების შესაძლებლობას იმ შემთხვევაში, თუ განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის მსჯავრდებულს შეუსრულდა თვრამეტი წელი, მიუხედავად დანაშაულის არასრულწლოვნების დროს ჩადენისა, ეწინააღმდეგებოდა საერთაშორისო აქტებს, რომელთა სრულად დაცვის ვალდებულებას ითვალისწინებდა იმ დროისათვის მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 316-ე მუხლი. საკასაციო პალატამ იხელმძღვანელა რა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებით, საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად, ეროვნულ კანონმდებლობასთან მიმართებით უპირატესობა მიანიჭა საერთაშორისო სტანდარტებს და არასრულწლოვანს თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელი ჩაუთვალა პირობითად.

აღსანიშნავია, რომ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არაერთხელ გამხდარა კრიტიკის საგანი მისი ბუნდოვანების გამო, რამაც შესაძლებელია პრინციპის არასწორი განმარტება გამოიწვიოს და გამოყენებულ იქნას ბავშვის უფლებების საზიანო ქმედებების გასამართლებლად.⁸⁸

7. დასკვნა

ნაშრომში განხილული საკითხები ცხადყოფს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში და წარმოადგენს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის უფლებებისა და ინტერესების დაცვის უმთავრეს გარანტს.

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მსგავსად, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ძირითად მონაპოვარს სწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი წარმოადგენს, რომლის გარეშეც არასრულწლოვან-

⁸⁵ საქმე №1/313-16, 16.03.2016.

⁸⁶ *კავთუაშვილი ე.*, არასრულწლოვანი დამნაშავე და დანაშაულის პრევენცია, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, 2013, 156.

⁸⁷ იხ. <<http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCrime.aspx>>, [25.09.2016].

⁸⁸ *Hammarberg T.*, The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Strasbourg, 2008, 4.

თა მართლმსაჯულება სრულყოფილად ვერ უზრუნველყოფდა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისადმი ლიბერალური დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას. სწორედ აღნიშნული პრინციპი წარმოადგენს გამყოფ ხაზს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასა და სისხლის სამართლის ტრადიციულ სისტემას შორის. ამასთან, ნათლად წარმოაჩენს მართლმსაჯულების განხორციელებისას არასრულწლოვანთათვის სრულწლოვანი პირებისაგან განსხვავებული რეჟიმის არსებობას.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კანონმდებლობის განმარტების თვალსაზრისით, აგრეთვე, ცალკეულ უფლებათა შორის კოლიზიის წარმოქმნის შემთხვევაში და ამავდროულად, გამოიყენება, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და პოლიტიკის შეფასების ძირითადი საშუალება. ამასთან, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას გააჩნია მრავალმხრივი დატვირთვა. იგი არის არა მარტო პრინციპი, არამედ უფლება და საპროცესო ნორმა.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამართლებრივი ანალიზის შედეგად, ძირითად პრობლემად გამოიკვეთა საუკეთესო ინტერესების ცნების განუსაზღვრელობა და ბუნდოვანება, რაც ქმნის მისი არასწორი ინტერპრეტირების საფრთხეს. შესაბამისად, გადანყვეტილების მიმღები პირის მიერ საუკეთესო ინტერესების შეფასება განსაკუთრებულ კომპეტენციასა და გულისხმიერებას მოითხოვს.